

MOR-JOR CH'URER OTOT TZ'AKONER YI' TAKARSYAJ TZ'AKONER

B'IJN WIRNA'R B'IJRESYAJ TZIKMA'R 161-2020

Iximrum, 22 de junio tama e jab' 2020.

E AJK'OTOR TAMA OTOT TZ'AKONER YI' TAKARSYAJ TZ'AKONER

B'IJN WIRNA'RIR

Xe e noj-jun b'ijrar chinam iximrum, uturb'a xe intente' e morch'urerob' aketpa tama uk'ab' inte' ajk'otot pak'ab', xe uk'ani twa uwira ujamir tono'r e ch'urerob' tama uyokir e patna'r xe war uche, uyajk'u uk'ejcha'r, usajka e junob', uyusta yi' uwira tunor e manwa'rob' xe' uche uyokir e ch'urer tya apatna. Xe e b'ijrar tama e noj-jor aj-jorir uturb'a xe meyrar xe uyajk'u e noj-jun b'ijrar chinam iximrum yi' mojrix b'ijrarob', e ajk'otorob' tama e ch'urerob' uk'ani twa uk'ub'syob' yi' uchob' ak'ub'sena e b'ijrarob' tama tunor uyokir e patna'rob' xe uk'ani twa achenpa; k'ejcha'r yi' ustana'r e patna'r tama uyokir e ch'urer yi' tunor uturib' e patna'rob', b'anb'an kochwa' usajta'r e tumin xe' aktab'ir twa asatpa, e ajpatna'r, tak'inir, ayanir xe ch'a'r yeb'ar uk'ab', tya' uk'ani twa eronpa xe axana taka inb'utzir e patna'rob' twa ajk'untz'a e yokir patna'rob', arob'syaj, yi' mojrix turb'esyajob' tiktik xe ayan tama uyokir e patna'r b'an kochwa' uk'ajti e b'ijrar.

B'IJN WIRNA'RIR

Xe' e turib' b'ijresyaj tz'akoner uturb'a, xe e moj-jor iximrum, tya' jax uk'ani twa uche twa uwira uchojb'esyajir e inb'utz b'ixirar twa e pak'ab'ob' tya uk'ub'se e kajyer interar, takarsyaj yi'a jk'untz'aj, xe achenpa tama e mor-ch'urer otot tz'akoner yi' takarsyaj tz'akoner komon taka emojr ch'urerob', tiktorar yi' ch'urerob' b'ajnerob', morwa'rob' nut'urob' yi' toyjamirob', chena'rir korpesyajir, chena'r tz'akoner yi' tunor e ajk'untz'rob', taka e irna'rir twa ajk'untz'a e iximru ob' uyinb'utzir ub'ixirarob', ba'i'r yi' b'ijnusyajir turer. Xe e morch'urer noj-otot tza'koner yi' takarsyaj tz'akoner, k'echer tama uk'ab' uxantesna'r e inb'utz b'ixirar, tya' aktab'ir xe twa uk'eche uyokir, uwirna'rir, uxejraris, uyustana'r yi' ub'isma'rir tama e patna'r xe uchob' tunor uyokir e tz'akoner tama e iximrum. E mor-ch'urer ototir tz'akoner jax uk'ani twa uche uyustana'rir, k'ejcha'rir tama tunor uchenarir, b'ijnwa'rir, yi' tunor xe uk'ani twa achenpa tama e otot tz'akonerir twa ajk'unpa e pak'ab'irob' yi' xe twa achenpa e ajk'untz'aj xe b'ajxan k'ajtb'ir, e morch'urer otot tz'akoner ajk'unb'ir tunor e k'otorir twa uche tunor e turb'esyajob' yi' twa uyajk'u e chenmayajir b'an kochwa' uk'ajti e b'ijrar, turb'esyaj yi' mojrix turb'esyajob', jax uk'ani twa uche, tamar e mab'anb'anir mok, e mor-ch'urer yokir otot tz'akoner yi' takarsyaj tz'akoner, komon taka emojr ch'urerob' xe ayan yi' mojrix ch'urerob' xe uyose ub'ob', uk'ani twa uyosyob' e chenmayaj xe ajk'anpa'r twa akorpespa e pak'ab'ob'.

B'IJN WIRNA'RIR

Xe kochwa' tz'ijb'ab'ir tama e b'ijrar tama e korpesyaj maxtakir yi' ch'om maxtak, e mor-jor b'ijresyaj chinam iximrum uk'ani twa uk'ub'se e b'ijresyajob' k'ejch'ar, juna'rir, turer, yi' kanseyaj xe inb'utz twa akorpespa e b'ik'it maxtak yi' b'ik'it ijchoktak yi' ch'o'mir; xe tamrixto uk'ani twa osenpa e b'ijresyaj ira, xe ukojko b'ijr turb'esyaj twa tunor e pak'ab'ir xe kochwa' uk'ani e mor-jor b'ijresyaj iximrum.

TYA IXTO

Tama uchenar e patna'r xe uk'ajti e b'ijn 194 naktz'ijb' a) y f) tama e noj-jun b'ijrar chinam iximrum yi' tz'ijb'ab'ir tama e b'ijn 27 naktz'ijb' a) f) yi' m) tama e turib' b'ijrsyaj 114-97, b'ijrar twa e morojseyaj aj-jorir; 4, 9 naktz'ijb' a) yi' 58 tama e turib' k'ajtsyaj 90-97, tama e b'ijrar inb'utz b'ixirar yi' 54 tama e turib' k'ajtsyaj 27-2003, b'ijrar twa e korpesyaj b'ik'it maxtakir yi' ch'omir, tunor tama e mor-b'ijnusyaj chinam iximrum.

UTURB'A;

Uyose e turb'esyajob' ira;

TURB'ESYAJ TWA E TAKARSYAJ TZ'AKONER TWA E CH'OM MAXTAK TAMA E TURIB'OB' NOJ-OTOT TZAKONEROB'.

TZEJB 1

B'IJNWA'RIR YI TZ'IJB'AB'IR

B'ijn 1. B'ijnwa'rir. E k'ajt turb'esyaj ira ukojko uwira uyustana'r utakarsyaj tz'akoner twa e ch'o'm maxtak tama e tiktik turib' noj-otot tz'akonerob' tama tunor utzejpar e takarsyaj tz'akoner twa e b'ixirar.

B'ijn 2. Jab'ir. Aturb'antz'a kochwa' k'oterar e jab'ir twa erontz'a yi' ajk'unpa utz'akpa'rir, (16) wakla'in jab', (11) inla'in winal yi' b'orom ch'ak'ar ajk'in, uyub'i eronpa yi' ajk'unpa utz'akoner tama e tiktik otot tz'akonerob'.

B'ijn 3. Eronpa'r twa e ajk'untz'aj tz'akoner. Aronpa twa ajk'untz'a e takarsyaj tz'akoner tama e tiktik otot tz'akonerob', xe uk'ani twa achenpa kochwa' era.

A) Tunor e ajmokob' xe ma'to tuk'a u ukla'in ujab'ob' (17 años) xe uk'anyo'b' e tz'akoner, wakchetaka, o xe uk'anyo'b' e jamir o irob'syaj (tama e tiktik jam tz'akoner b'ik'it maxtak) uk'ani twa erno'b' tama jam otot b'an kochwa' e turb'esyaj ira:

- a. **Wakcherir;** tunor e ajmokob' xe ma'to tuka u ukla'in jab' (17 años) uk'ani twa erna' yi' akejta tama e jamir tz'akoner b'ik'it maxtak.
- b. **Kejta'rir twa e tz'akoner;** tunor e ajmokob' xe ma'to tuk'a 17 ujab'ob' yi' uk'ani twa ajk'unpa e jamir tz'akoner uk'ani twa osenpa tama e jam tz'akoner b'ik'it maxtak.

- c. **Jam irnib' mok;** tunor e ajmokob' xe ma'to tuk'a 17 ujab'ob' xe uk'ani twa eronpa umen inte' ajtz'akoner, uk'ani twa ayajra axin tama inte' jamir tya ajk'una e tz'akoner jam b'ik'it maxtak, b'an kochwa' uk'ani e jamir.
- d. **Kuchurir yi' ch'useyaj.** Tunor e ajmokob' xe ma'to tuk'a ukla'in ujab'ob' xe kuchurob' o xe uk'anyob' e tz'akoner tama e chu'seyaj uk'ani twa ayajra axin taka inte' gineco-obtetricia otot tz'akoner tya uk'ani twa ajk'untz'a inte'a takarsyaj inb'utz tz'akoner.

TZEJP II
TURB'ESYAJ K'APA'R.

B'ijn 4. Arob'syaj. E k'ajt turb'esyaj ira, uk'ani twa anumsenpa yi' aronpa tama e ojroner mayob' garífuna yi' Xinca kochwa' uwajpi.

B'ijn 5. Koterar. E k'ajt turb'esyaj ira aka'y uk'oterar tama e inte'yx ajk'in xe tya achektespa tama e jun nut'ur yokir chinam.

COMUNIQUESE

DOCTORA MARÍA AMELIA FLORES GONZÁLEZ
MINISTRA DE SALUD PÚBLICA Y ASISTENCIA SOCIAL

(E-557-2020)-23-junio